

PRIKAZI NOVIH KNJIGA, ČASOPISA I ZNANSTVENIH SKUPOVA

REVIEWS OF NEW BOOKS, MAGAZINES AND CONFERENCES

PODRAVSKI ZBORNİK 2011., UREDNIK DRAŽEN ERNEČIĆ, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2011.

Osim isticanja Zbornika kao muzejskog i kulturološkog časopisa za povijest, sadašnjost i identitet Podravine, uvodno urednik navodi i obljetnice kojima je 37. broj posvećen. To su 20. obljetnica hrvatske samostalnosti, 80. obljetnica hrvatske naivne umjetnosti i Hlebinske slikarske škole, 110. obljetnica rođenja Krste Hegedušića, 130. obljetnica Crvenog križa Koprivnica, 60. obljetnica života i 40. književnog rada Božice Jelušić, 110. godišnjica Hrvatske seljačke zadruge i 100. godišnjica Marvojske udruge u Đurđevcu. Osim obljetnica uvodnik podsjeća i na Zbornikove standardne tematske cjeline koje u nekoliko proteklih godina čine i njegovu strukturu. Premda manjeg opsega, na 288 stranica Zbornik donosi tridesetak vrijednih radova koji iz različitih perspektiva oslikavaju život Podravine. Uz dugogodišnje suradnike javljaju se i novi autori, pa je zahvaljujući radovima tridesetdvojice autora nastao i ovaj novi broj.

Suvremene teme kao prva tematska cjelina zastupljene su jednim radom naslova O Koprivničko-križevačkom (županijskom) identitetu, baštini i turizmu (str. 5-13), Želimira Laszla iz Muzejsko dokumentacijskog centra Zagreb. Jeli web stranica Županijske turističke zajednice bila poticaj za ovaj rad ili ne, u svakom slučaju na njoj nalazi okosnicu ovog priloga. To je njen kulturni identitet: kolijevka hrvatske naivne umjetnosti. Propitujući naivno slikarstvo i negirajući mu izvornost, autor predlaže da se porazmisli o mnogim drugim pojavama i stvarima koje bi na bolji način predstavljale identitet Županije pa navodi primjerice; rijeku Dravu, tradicijsku gradnju, vjersku toleranciju i sl.

Zaštita spomenika kulture je druga tematska cjelina zatupljena s dva rada. Prvi je Konzervatorsko-restauratorski radovi na zidnoj slici iz ciklusa Mučeništva sv. Kuzme i Damjana u župnoj crkvi u Kuzmincu (str. 15-31), autorica Neve Pološki i Jelene Duh iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, Zagreb. Uvodno se navode podaci koji čitatelju otkrivaju vrijednost ovog sakralnog spomenika sagrađenog sredinom 18. stoljeća kao i izuzetnu umjetničku vrijednost zidnih slika koje se pripisuju radionici Antona Jožefa Lerchingerera, nastalih između 1770. i 1784. godine. Nakon uvoda slijedi detaljan opis radova na zidnim slikama, koji su započeti 2010., popraćenih brojnim slikovnim priložima.

Drugi rad autora Zlatka Uzelca je dio elaborata «Urbanističko-konzervatorske studije i prijedloga obnove prostorne cjeline jugoistočnog bedema grada Koprivnice» nastalog 2011. Tekst priređen za Podravski zbornik nosi naslov Tvrđava Koprivnica (str. 33-58). Prvi dio rada donosi prikaz razvoja koprivničkih zemljanih bedema iz 16. i početka 17. stoljeća, danas fragmentarno očuvanih, za koje autor kaže da su teško ugroženi spomenik povijesti fortifikacijske arhitekture od europskog značenja. Drugi pak dio je autorov prijedlog projekta obnove i uređenja nekadašnje koprivničke tvrđave. Rad je popraćen nacrtima i projektima iz raznih razvojnih faza Tvrđave.

Premda Hrvatska naivna umjetnost kao tematski blok u nekoliko proteklih godina donosi tekstove vezane uz ovaj fenomen, no ovaj, 37. broj Zbornika prednjači opsežnošću. Razlog tome je već spomenuta 80. obljetnica hrvatske naivne umjetnosti i Hlebinske škole. Temu otvara pretisak Kataloga izložbe udruženja umjetnika «Zemlja» (str. 59-87). Izložba, treća po redu, održana je u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu u rujnu 1931. godine na kojoj izlažu i Ivan Generalić i Franjo Mraz iz Hlebina.

Slijede kraći tekstovi o velikanima naive Ivanu Večenaju i Miji Kovačiću. Ivan Večenaj u kontekstu modernog slikarstva (str. 89-91), tekst je Sande Stančev Bajzek u kojem autorica analizira slikarev rad i zaključuje da je Večenaj razvio svoju slikarsku individualnost, da je u svom slikarskom razvoju zakoračio u nove prostore otvarajući nove dimenzije svoga slikarstva, da su se na njegovo slikarstvo osvrtni, a čine to i danas eminentna imena likovne teorije i kritike što nesumnjivo potvrđuje njegovu

infiltriranost u suvremenu likovnu jezgru. Završava rečenicom Čvrsto ukotvljeno u umjetnost 20. stoljeća ovo slikarstvo snažno je i moderno, trajno, sugestivno i danas.

Na ljepotu slikarskog opusa Mije Kovačića čitatelje Podravskog zbornika podsjećaju poznata imena likovne kritike i teorije. Igor Zidić u ogledu Nekoliko riječi o Miji Kovačiću (str. 93-95) i Tonko Maroević u prikazu s podnaslovom slikarska epopeja Mije Kovačića i zanimljivim naslovom Idila sa zbiljom, mistika s ironijom (str. 97-99).

Blok završava tekstem, Zabilješka uz grafičko-poetsku mapu Danse macabre Mije Kovačića i Vladimira Milaka, autora Dražena Ernečića. Mapa sadrži 25 crteža Mije Kovačića te poemu Vladimira Milaka Dnace macabre. Popraćena je komentarima Miroslava Šicela, Zvonka Kovača, Milivoja Solara, Draženke Jalšić Ernečić i Vladimira Milaka. Ukupno sadrži 37 listova, a izdavač je Muzej grada Koprivnice.

Povijest i kulturna povijest uobičajeno je već cjelina s najvećim brojem tekstova koju podržavaju dugogodišnji suradnici Podravskog zbornika, među kojima primarno mjesto pripada dr. sc. Miri Kolar Dimitrijević. Nakon opsežnog biografskog djela o Ferdi Rusani objavljenog 2004. u izdanju Meridijana još jedan rad *o jedinom ilircu koji je djelovao u Podravini*. No kako kaže autorica *Ovaj rad napisan je kako bi se ponovno podsjetilo na Ferdu Rusana. Rusan to svakako zaslužuje ...* Tekstom pod naslovom Rusanove poslovice i mudre izreke: u povodu 200. obljetnice rođenja (str. 105-129), autorica nastoji ukazati na Rusanovu svestranost i vrijednost njegovog djela, ovaj puta kroz poslovice i mudre izreke koje je Rusan godinama brižljivo prikupljao uočavajući njihovu vrijednost. Tijekom 1868. i 1869. objavljuje ih u Pučkom prijatelju, listu čiji vlasnik i urednik je Bartol Franceli. List počinje izlaziti 1867. u Varaždinu, a nakon preseljenja Francelija, 1873. u Zagrebu.

Povijest pučkog školstva u gradu Koprivnici od školske godine 1876./77. do 1900./01. (str. 131-158), je zapravo drugi dio teksta, autorice Ksenije Krušelj u kojemu opisuje prilike u školstvu Hrvatske za vrijeme Bana Karoly Khuen-Hedervarya i iscrpno daje prikaza školstva u Koprivnici navedenog razdoblja. Rad završava vrlo detaljnim popisom korištenih izvora i literature na 5 stranica.

Stjepan Mraz, višegodišnji suradnik Podravskog zbornika, autor je teksta s naslovom Iz prošlosti kućnih zadruga u Hlebinama (str. 159-170), o kojima se inače malo pisalo. Autor u uvodnom djelu opisuje običaje, odnose i način života članova unutar jedne zadruge, dok u drugom dijelu daje prikaz kućne zadruge obitelji Franje i Jalže Mraz i opisuje njen raspad. Autor je ujedno i posljednji vlasnik dijela kućne zadruge.

S naslovom Hrvatska seljačka zadruga i Marvogojska udruga u Đurđevcu (str. 171-197) u ovom broju Podravskog zbornika javlja se njegov višegodišnji suradnik Vladimir Miholek. I ovaj puta iscrpno i detaljno, koristeći se vrijednim arhivskim i novinskim izvorima, obrađuje još jedan slabo poznati segment života Đurđevca s kraja 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Tema ima i obljetnički karakter. U podnaslovu stoji: U povodu 110. i 100. godišnjice osnutka. Ono što povezuje Zadregu i Udrugu je snažna osobnost Tome Jalžabetića, za koga autor teksta kaže da govoriti o razvoju seljačkog zadrugarstva u Đurđevcu i u Podravini, nemoguće je a da ga se ne spomene jer je bio pokretačka snaga seljaštva, kako na gospodarskom tako i na političkom planu.

Kratki osvrt na život i rad *glazbenika, pjesnika i jednog od naših najuglednijih svećenika* daje Ana Smontara, autorica teksta pod naslovom Dr. Nikola Sertić (1906.-1967.) nezaboravni koprivnički župnik i veliki ljubitelj Podravine (str. 198-202). Tekst ima tri slikovna priloga te sliku dr. Nikole Sertića, kao mladog župnika Zagrebačke nadbiskupije. Prilog završava naznakom autorice po kojoj bi ovaj kratki prikaz života i djelovanja trebao biti poticaj za daljnja istraživanja.

Slijede dva teksta vezana uz 1. likovni susret trgom »Zemlje« odrzanom početkom veljače 1992. u koprivničkoj vojarni HV Ban »Krst Frankopan« pod naslovom Likovni susreti trgom zemlje Zlatka Kauzarića Atača i Antuna Mijatovića. Organizator ove manifestacije je bio vojni list »Gardist« glasilo 117. brigade HV i Muzej grada Koprivnice.

U povodu 130. obljetnice djelovanja (1881.-2011.) Dražen Sačer priredio je tekst Iz povijesti gradskog Društva Crvenog križa Koprivnica (str. 209-222). Naglasak je stavljen na razdoblje nakon objavljivanja monografija Stazama dobrote kojom se obrađuje djelatnost ove značajne humanitarne organizacije u Koprivnici od njenog spominjanja 1882. do 2001. godine. Pregledom brojnih akcija

održanih u posljednji 10 godina kao što su sabirne akcije »Solidarnost na djelu, zdravstveni odgoj, služba traženja, dobrovoljno darivanje krvi i druge kao i akcije koje idu u kategoriju socijalne potpore stanovništvu autor nastoji ukazati na važnost misije Crvenog križa kao i nadopuniti postojeću monografiju novim aktivnostima.

I na kraju ove tematske cjeline Damir Vajzović iz Udruge kolekcionara Capronce kratkim prilogom (str. 223-225) o sakupljanju hrvatskog ratnog i vojnog znakovlja govori kao o relativno novoj grani kolekcionarstva. Prvo ratno znakovlje pojavljuje se početkom Domovinskog rata u Hrvatskoj. Vrijedan slikovni prilog ovom tekstu je znakovlje vezano uz postrojbe grada Koprivnice.

O Podravskoj glazbenoj tradiciji đurđevačke Podravine (str. 226-233), kao dijelu etnografske cjeline, piše Zdravko Šabarić. Ovim popularnim etno-muzikološkim pregledom podsjeća na, već sada gotovo zaboravljene, najstarije svirače-dudaše, koje naziva individualnim »mužikašima«, na glazbene sastave koji su ih naslijedili te na način njihova organiziranja kao i na ulogu današnjih promicatelja glazbene tradicije Podravine - kulturno umjetnička društva.

Drugi rad etno bloka je prilog u kojemu autorica Venija Bobnjarić daje primjer osuvremenjena tradicije na primjeru »Bukovečke poculice« koja nosi oznaku »Izvorno hrvatsko« (str. 234-237), kao i popratne pojave potaknute samim procesom kao što je osnivanje Udruge »Poculica« s ciljem očuvanja bukovečke tradicijske baštine, koja među ostalim uključuje i izradu etno – suvenira, čija prodaja predstavlja i izvor prihoda Udruge.

Muzeografija obuhvaća priloge dvojice autora. Luka Hrvatić uz 40. obljetnicu otvorenja Zavičajnog muzeja Kalinovac (str. 239-241) prisjeća se 1965. godine kada je ideja o osnivanju muzeja bila dobro prihvaćena, kao i njene realizacije 1971. kada je Zavičajni muzej svečano otvoren. Nije izostavljen ni današnji stav lokalnih vlasti spram ove kulturne ustanove, za koji se iz riječi autora može zaključiti da je u svakom slučaju pozitivan.

Podravska zemlja kao inspiracija (str. 243-248) Martina Mihaldinca, također dugogodišnjeg suradnika Podravskog zbornika, je prilog potaknut 30. obljetnicom smrti slikara Josipa Turkovića u kojemu autor daje prikaz života i rada ovog velikog podravskog slikara.

Prirodoslovlje je zastupljeno s dva zanimljiva rada koja se tiču budućnosti rijeke Drave i njenog porječja u srednjoj Podravini. Mladen Matica je autor teksta s naslovom Sažetak Studija zaštite prirode i razvoja turizma na području Regionalnog parka Mura –Drava (str.249-256), koju je izradio Državni zavod za zaštitu prirode 2010. Cilj studije bilo je definiranje *važnosti vodenih i močvarnih staništa Regionalnog parka Mura-Drava i procjena njihovog trenutnog stanja za koje im možda treba dodatna zaštita*. Njome je obuhvaćeno 6 pojedinačnih vlažnih staništa unutar Regionalnog parka Mura –Drava. To su mrtvice Đelekovec, jezero Šoderica, mrtvica Ješkovo te mrtvice Osredok, Lepa greda i Bakovci.

Goran Šafarek pak u Drava na prekretnici (str. 257-270) donoseći opće podatke o rijeci Dravi kako one prirodnog karaktera, tako i administrativnog, problematizira pitanje načina korištenja rijeke pri čemu se osvrće na neke hrvatske primjere i navodi europske primjere modernog upravljanja vodama.

Knjižničarstvo donosi drugi dio rada Koprivničke novine u zavičajnoj zbirci Muzeja grada Koprivnice (str. 273-279), autorice Božice Anić koji daje pregled svih koprivničkih novina koje se čuvaju u knjižnici Muzeja s potpunim zapisom koji sadrži sve relevantne podatke za svaki naslov. Zapis predstavlja, trenutačno, značajno informacijsko pomagalo za eventualne korisnike novinskog fonda iz redova čitatelja Podravskog zbornika.

Već uvriježeno, kao završna tema Zbornika pojavljuje se književnost, koja se ovaj puta sastoji od dva priloga. Autor omiljenog štiva, poznatih koprivničkih štikleca, Krešimir Švarc, prisjetio se još jednog s naslovom Moj prvi glazbeno-teatarski pokušaj i priredio ga za čitatelje Zbornika.

Čipkostih Božice Jelušić (str. 283-286), je prilog također jednog od dugogodišnjih suradnika Podravskog zbornika Zdravka Seleša posvećen poznatoj i priznatoj književnici uz 60. obljetnicu njenog života i novoj pjesničkoj zbirci »Arielirika«.

PODRAVSKI ZBORNİK 38, UREDNIK ROBERT ČIMIN, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, KOPRIVNICA, 2012., 256 STR.

Novi 38. broj Podravskog zbornika donosi brojne promjene. One su prije svega uvjetovane izborom novog urednika, promjenom uredništva, što je na kraju rezultiralo i novom uređivačkom politikom. Premda proizašao iz Muzeja, Podravski zbornik nikada nije postao u sadržajnom smislu isključivo muzejska publikacija, već je od svog prvog broja (1975) donosio radove, geografski gledano, vezane uz srednju Podravinu ili onu kulturno povijesnu Podravinu, koja obuhvaća i kako se već uobičajeno, danas naziva ludbreška, koprivnička i đurđevačka Podravina. To dakako ne znači da radova vezanih uz muzejsku praksu nije bilo ili ih ne može biti. I novi Zbornik počiva na dosadašnjem konceptu pa i nadalje ostaje publikacija Podravine unutar njenih kulturno povijesnih međa, objavljujući radove koji s različitih aspekata obrađuju ovu regiju. Poštujući prvobitnu koncepciju, novi urednik dosljedno ju i nadalje provodi, međutim promjene koje unosi odnose se prvo na strukturu Zbornika. Napuštajući dosadašnju strukturu, prisutnu zadnjih dvadestak godina, presalgujući tematske cijeline Zbornik dobiva na preglednosti. Tako okosnicu Zbornika čine članci koji sljedeći upute uredništva dobivaju potpuno novu, osuvremenjenu formu. Zasebnu cjelinu tvore Prilozi, kraći radovi, koji također regulirani uputama poprimaju novu funkciju kao i novi oblik. Naredni, ali ne i novi tematski blok, doduše nešto modificiran, jer sad obuhvaća samo književne radove, za razliku od dosadašnjeg koji je uz književne radove donosio i tekstove vezane uz književnost i jezikoslovlje, je blok Književnih priloga. Slijede ga dvije nove rubrike koje učvršćuju i potvrđuju karakter Zbornika kao regionalne publikacije koja kontinuirano izlazi već gotov četrdesetak godina po čemu je jedna od rijetkih koja je kao takva i opstala. Prva je Podravsko nakladništvo a druga Podravske kronike. I na kraju valja dodati vizualne promjene, te format u koji se nije diralo.

Nakon uvodnika u kojemu urednik obrazlaže smjernice nove uređivačke politike te njihov odraz na novi broj Podravskog zbornika, slijedi nova Zbornikova cijelina naslovljena Članci, koja okuplja 13 radova, kako dugogodišnjih suradnika, tako i novih, ali i onih čiji su se radovi nakon dužeg vremena ponovno našli na stranicama ovog muzejskog godišnjaka.

Po prvi puta u Zborniku pojavljuje se mlada autorica Ana–Marija Martan sa svojim radom Industrijsko–geografska obilježja razvoja Koprivnice [str. 6–17], u kojemu analizira današnje stanje gospodarstva Koprivnice, glavna obilježja industrije Koprivnice i njen utjecaj na transformaciju grada koja se očituje kroz promjenu demografske slike, urbanističke slike kao i okoliša. Faktori koji su utjecali na lokaciju današnjih grana industrije, kako navodi autorica su geografski i prometni položaj, demografska osnova i prirodna bogatstva Koprivnice i okolice. Rad je popraćen brojnim slikovnim priložima.

GIS analiza razvoja biciklističkih staza koprivničkog kraja [str. 20–32] je rad, također nove suradnice Podravskog zbornika, u kojemu, od obrazloženja što je GIS (geografski informacijski sustav) i koje su sve mogućnosti ove nove računalne tehnologije, preko analize trenutnog stanja biciklističkih staza, dolazi do 5 novih biciklističkih staza zahvaljujući primjeni GIS tehnologije.

Još jedna tema, koja obrađuje suvremene informatičke tehnologije primjenjive u prostoru nastoji ukazati u kojoj mjeri su prisutne u našoj Županiji. O njoj piše Mladen Matica u članku Infrastruktura prostornih podataka Podravine [str. 34–43] analizirajući nacionalne i globalne geoportale koji predstavljaju izvor prostornih podataka za Podravine, navodeći da regionalnih portala za sad nema, već će se oni razvijati u okviru postojeće administrativne podjele, odnosno u Koprivničko križevačkoj županiji u sastavu Zavoda za prostorno uređenje s ciljem dostupnosti prostornih podataka na jednom mjestu.

Slijedi nekoliko radova povijesne tematike u kojima afirmirani povijesničari nanovo ukazujući na neke događaje i pojave iz ne tako davne podravske prošlosti, potvrđuju činjenicu da za njih još uvijek ima dovoljno istraživačkog posla. U prvom radu stalna suradnica, koja je javljajući se u Zborniku kroz dugi niz godina ispisala brojne stranice podravske povijesti, ovaj puta posegnula za jednom biografskom temom. Čitatelji Podravskog zbornika znati će odmah da se radi o dr.sc. Miri Kolar–Dimitrijević, no ovaj puta koautorica na temi Đurđevčani – prof. Viktor Pogačnik i dr. Danijel Pogačnik, joj je Elizabeta Wagner. Podnaslov teme je Subjekti socijalne politike u prvoj četvrtini 20. stoljeća [str.

44-65]. Ovo je svakako vrijedan prilog slabo poznatoj i istraženoj đurđevačkoj povijesti, u kojemu autorice donose iscrpne biografije dva Pogačnika, starijeg brata Viktora, prof. filologije koji 1932. postaje ministar šuma i ruda u Kraljevini Jugoslaviji i mlađeg Danijela koji je svoju karijeru ostvario u ljičničkoj službi, a o kojima Đurđevčani danas malo znaju.

Nakon dužeg izbivanja, ponovno se svojim prilogom u Zborniku javlja njegov nekadašnji urednik i suradnik, povjesničar Hrvoje Petrić. U radu »Sukobi sjećanja i simbola« piše, kao što stoji u podnaslovu o spomeničkoj baštini i sjećanju na svjetske ratove u koprivničkoj Podravini [str. 66-75], pri čemu, na nekim primjerima, ukazuje na sudbinu spomenika koje su Podravci sa zahvalnošću podizali nakon silovitih ratnih događanja, kako žrtvama tako i svojim junacima. Kao primjere brisanja sjećanja navodi i promjene imena ulica, trgova i ustanova u Koprivnici 1991. g.

Slijedi još jedna povijesna tema naslovljena Politički prebjazi na području koprivničke i đurđevačke Podravine u vrijeme monarhističke Jugoslavije [str. 76-83], koju obrađuje povjesničar Vladimir Šadek. Piše o disidentstvu istaknutih radićevaca 20-tih godina, ali i o ostalim političkim prebjazima 30. godina 20. stoljeća, o motivima njihova prelaska, a ono što je posebno zanimljivo - kojoj političkoj opciji stavljaju na raspolaganje svoje stečene političke karijere. Odgovor treba svakako potražiti u ovoj intrigantnoj i interesantnoj političkoj temi iz ne tako davne podravske prošlosti.

Drugi rad s đurđevačkom tematikom, koji donosi ovaj 38. broj, svakako je vrijedan doprinos sagledavnu života Đurđevca s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća. Rad se bavi Zabavnim i glazbenim životom te zborovima u Đurđevcu do 1940. godine [str. 84-99]. Autor teksta je dugogodišnji suradnik Vladimir Miholek koji je ovim pregledom nastojao obuhvatiti cjelokupni glazbeni život počevši od tradicijskog, kulturno-umjetničkih društva, preko crkvenog pa sve do pojave vatrogasne glazbe. Rad donosi brojne nepoznate i manje poznate činjenice iz ovog segmenta đurđevačkog društvenog života navedenog razdoblja, a ono što je posebno vrijedno istaknuti, pri tome ne umanjujući vrijednost ostalih protagonista zabavno glazbenog života, svakako je ime Franje Židovca profesora, etnomuzikologa i skladatelja.

Baštinski centar Hlebine kao kulturni i turistički proizvod [str. 100-113] opsežan je rad Marijana Špoljara u kojemu autor prvo razmatra i obrazlaže pojam kulturnog turizma i naive kao turističkog resursa, zatim odnos identiteta i naive pri čemu se osvrće na stajališta autora iznesena u radu s naslovom O Koprivničko-križevačkom (Županijskom) identitetu, baštini i turizmu, objavljenom u prošlogodišnjem, 37. broju Podravske zbornike. U nastavku, koristeći izloženo, aktualizira pitanje transformacije hlebinske galerije koja bi po mišljenju autora trebala sadržavati tri cjeline: Muzejsko-galerijski dio, Odjel tradicijske duhovne i materijalne baštine i Turističko agencijski dio, pri čemu autor predlaže i novi naziv - Baštinski ili Muzejski centar Hlebine.

Zavjetna kapela Presvetoga Otkupitelja u Crkvi sv. Antuna Padovanskoga u Koprivnici [str. 114-125], rad nove suradnice Podravske zbornike Helene Kušenić, zapravo je verzija njenog diplomskog rada, prilagođena potrebama objavljivanja u Zborniku. Autorica nakon uvodnih obilježja baroka i kratkog povijesnog prikaza o dolasku franjevacu te gradnji crkve u Koprivnici, na kojoj radovi započnu 1675. godine, uvodi čitatelja u specifičnosti ove zavjetne kapele koja je sredinom 18. stoljeća inkorporirana u prostor postojeće crkve što se inače rijetko susreće na ovim prostorima kako to navodi autorica ovog zanimljivog rada.

Ne manje zanimljiv je i rad koji problematizira pitanje narodne umjetnosti te opisuje njene elemente na primjeru tradicijske arhitekture vinogradarskih klijeti na području Bilogore, koje su doista autohtoni umjetnički izražaj podravskog seljaka kako to navodi Maja Zebec u radu naslovljenom O narodnoj umjetnosti s podnaslovom U okviru tradicijske arhitekture vinogradarskih klijeti 19. stoljeća na području Bilogore [str. 126-141]. Uz detaljne opise kanatne konstrukcije i narodne ornamentike koja se pojavljuje kao ukras na klijetima, posebno poglavlje posvetila je njihovoj zaštiti.

O Igrama djece predškolske i školske dobi te mladeži u Goli tijekom prošlog stoljeća [str. 142-153], piše Tereza Salajpal. Autorica igre dijeli na tradicionlane igre u ljetnom i zimskom razdoblju, na igre s pravilima i simbolične igre. Neke od igara popraćene su crtežima, a opisala ih je autorica prema vlastitim sjećanjima ili iskazima kazivača. Osim potrebe da se igre zabilježe kao dio kulturnog

nasljeđa, u radu se nastojalo ukazati i na važnu ulogu igara u poticanju i podržavanju razvoja psihomotornih i kognitivnih sposobnosti djece, zabilježila je autorica u svom sažetku.

Slijede dva rada iz područja knjižničarstva. U prvom radu Božica Anić piše o koprivničkim časopisima 20. stoljeća u Zavičajnoj zbirci knjižnice Muzeja grada Koprivnice. U prvom djelu rada dat je pregled časopisa za koje je utvrđeno da su izlazili u Koprivnici, posebice je to bitno za one starije, tiskane do 1940., zaboravljene, izgubljene ili sačuvane u malom broju primjeraka, dok drugi dio donosi kataloški opis samo onih koji su se čuvaju u knjižnici Muzeja, što može biti važna informacija za sve korisnike koji imaju potrebu za ovom vrstom zavičajne građe. Liljana Vugrinec pak u radu Županijska matična služba Knjižnice i čiatonice »Fran Galović« Koprivnica [str.172-189], ukazuje na značenje matične službe i njenu ulogu u stvaranju knjižnične mreže te razvoja knjižnica na nekadašnjem prostoru općine Koprivnica, a danas na prostoru Koprivničko-križevačke županije. Ovu zadaću Knjižnica obavlja od 1967., kad postaje i očinska matična knjižnica s obvezom stručnog nadzora i pomoći ondašnjim knjižnicam, pa sve do danas, ali s daleko većim opsegom.

Nova cjelina Prilozi donosi pet aktualnih, stručnih, informativnih, zanimljivih kraćih radova, kojima njihovi autori na stručan i popularan način ukazuju na neke recentne podravske događaje, pojave i sl. U prvom prilogu autor Vladimir Crnković piše o najnovijoj akviziciji Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti. To je poznata slika Ivana Večenaja Mojsija i Crleno morje, otkupljen za Muzej u lipnju 2011. Uz biografsku crticu o Ivanu Večenaju autor daje i prigodnu analizu djela. Drugi prilog dolazi iz Restauratorskog centra u Ludbregu, autorica Venije Bobnjarić i Dunje Vedriš o Konzervatorsko-restauratorskim radovima na slici Podravski pivari Josipa Turkovića. O kulturnim dobrima s područja Koprivničko-križevačke županije koja su uvrštena na Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske piše Vesna Peršić Kovač. Na listi su se našla četiri nematerijalna dobra: umijeće pripreme bregofske ili Božićne pite (Koprivnički Bregi), umijeće izrade ivanečkog veza (Koprivnički Ivanec), umijeće ukrašavanja uskršnjih jaja (pisanica) u Podravini i Legenda o Picokima. Na novi duh koprivničkih muzealija ukazuje Robert Čimin, navodeći tri primjera iz 2012. godine u Muzeju grada Koprivnice, kad su ponovno predstavljene, ali sada na novi način, čime su ponovno privukle pažnju koprivničke javnosti. I na kraju zanimljiv prilog iz prirodoslovlja Krunoslava Arača o prvom nalazu nove vrste ptice u hrvatskoj fauni – Velike žutonoge prutke s područja Ješkova kod Gole.

Slijede tri različite vrste književnih priloga poznatih podravske autora. Drama Damira Mađarića Fran G.: Spoved, desetak aforizama Vladimira Milaka Zapažanja iz neobjavljene zbirke i na kraju dvije pjesme Porečkani i Paunovo perje s kojima se predstavlja Milan Frčko.

Na kraju su dvije nove rubrike Podravske zbornike. Podravsko nakladništvo je rubrika koja objedinjuje i bilježi sve ono što je tiskano i objavljeno tijekom godine o Podravini, pa kao takva ispunjava niz zadataka, pri čemu je dovoljno spomenuti, primjerice, onaj obavijesni ili onaj u kojemu rubrika može poslužiti kao izvor podataka pri izradi nekih budućih bibliografija o Podravini. U drugoj pak rubrici, ujedno i zadnjoj, kroničar opisuje niz aktualnosti iz života Podravine praćenih tijekom godine, popraćenih slikovnim priložima i objedinjenih pod naslovom Podravske kronike.

Božica ANIĆ

IZLOŽBA »ARHEOLOGIJA NA PROSTORU KOPRIVNIČKE TVRĐAVE«, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, FRANJEVAČKI SAMOSTAN SV. ANTUNA PADOVANSKOG U KOPRIVNICI, DRŽAVNI ARHIV U VARAŽDINU – SABIRNI ARHIVSKI CENTAR KOPRIVNICA, 30. 8. 2012. – 3. 9. 2012. (1. 11. 2012.). AUTOR ROBERT ČIMIN

U sklopu istraživanja arheološke baštine posljednjih su se petnaestak godina intenzivirala istraživanja urbanih cjelina gradova kako bi se upotpunila njihova slika razvoja kroz duga stoljeća postojanja. Srednjovjekovna su zdanja i materijalni ostaci stare Koprivnice do nedavno bili veoma slabo poznati, no, istraživanjima na pojedinim dijelovima koprivničke utvrde došlo se do zanimljivih podataka i veoma velikog broja nalaza koji su se ovom izložbom željeli prezentirati javnosti.

Izložba je koncipirana ciklički, te se nalazila na trima lokacijama na kojima su vršena istraživanja; unutar stare Oružarne, tj. zgrade *Zeighausa*, Franjevačkom samostanu te u Muzeju grada Koprivnice. Ukupno je prezentirano 136 izložaka čiji je detaljan opis i kontekst pronalaska opisan unutar prezentiranog kataloga.

Prvi je dio izložbe počinjao unutar zgrade Oružarne kako bi u sklopu srednjovjekovnog ambijenta Renesansnog festivala, koji se tada održavao, posjetitelji mogli vidjeti pojedinačne nalaze stare »bašče« pronadene prilikom istraživanja 2001. godine. Među njima moglo se vidjeti i nekoliko slučajno pronađenih nalaza iz prapovijesnih razdoblja, no veliku su većinu izložaka činili slučajni nalazi kasnosrednjovjekovnog razdoblja.

Drugi se dio izložbe nalazio unutar franjevačkog samostana Sv. Antuna Padovanskog gdje su tokom istraživanja dvorišta 2009. godine pronađene i istražene podrumske prostorije nekadašnjeg samostana. Doduše, samo je manji dio nalaza prezentiran unutar samostana, dok se većina nalazila unutar prostorija Muzeja. Od predočenih se nalaza na obje lokacije moglo vidjeti nekoliko vrčeva fine talijanske majolike produkcije, ali i jeftinije habanske fajanse koji su uz velik broj raznolikih trbušastih vrčeva, posuda, lonaca i lončića, zdjela, tanjura, pehara i tintarnica, te velikog broja raznolikih staklenih čaša činili bogatstvo franjevačkog stola krajem 17. i početkom 18. stoljeća. Ono što ovim nalazima daje dodatnu važnost jest njihova velika brojnost, te stoga i autor navodi da se radi samo o manjem djelu pronađenog posuđa prilikom iskopavanja, dok usmenim putem saznajemo kako se sam značaj i brojnost pronađenih nalaza s ovakvih lokaliteta može mjeriti samo s nalazima pronađenim unutar bunara franjevačkog samostana u Osijeku.

Treći dio izložbe, također postavljen u prostorijama Muzeja bio je posvećen nalazima prikupljenim prilikom istraživanja malog muzejskog dvorišta 2009. godine gdje su pronađeni objekti i konstrukcije datirane od 14. do 19. stoljeća. Od prikazanih nalaza najveća je količina pripadala keramici i metalnim predmetima svakodnevne upotrebe (čavli, klinovi, kućni predmeti), uz koje su prezentirani i pojedini dijelovi konjske opreme te topovska kugla.

Sama je izložba značajna iz nekoliko razloga, a veoma je važno naglasiti kako je ovo bila prva takva izložba održana unutar koprivničkog muzeja kojom su predstavljeni nalazi prikupljeni na prostoru koprivničke utvrde. Nadalje, na njoj je prezentiran samo dio pronađenog materijala tijekom provedenih istraživanja te ona predstavlja najljepše primjerke iz fundusa kasnosrednjovjekovne i ranonovovjekovne zbirke materijala Muzeja grada Koprivnice. Njen koncept postava na pozicijama arheoloških istraživanja na veoma zanimljiv način uvodi samog posjetitelja u ambijent nalazišta, arheoloških istraživanja i pronađenih nalaza povezujući muzejski način postava izložbe i obilazak samog lokaliteta u jednu smislenu cjelinu, dok je sama prezentacija veoma sažeta, konkretna i pristupačna širem krugu posjetitelja. Slikovni materijali kojima je izložba popraćena uvode svakog od posjetitelja u proces arheoloških istraživanja prezentirajući im sam, ponekad doista nezavidan, proces iskopavanja. Vidljivo je da je ovakvim pristupom namjera autora bila cjelokupnu izložbu te samu arheološku struku što više približiti širem spektru javnosti, i to ne samo uobičajenim slikovnim i materijalnim podacima, već i samim ambijentom. Nadamo se stoga samo da će buduća istraživanja koprivničke utvrde iznjedrili još mnoge nalaze koje će koprivnički Muzej na jednako pustolovan način predočiti u novu izložbu.

SCIENTIA PODRAVIANA, UREDNIK MIRKO LUKAVSKI, 26, KOPRIVNICA, 2012.

Novi, 26. broj, glasila Povijesnog društva Koprivnica Scientia Podraviana predstavljen je početkom prosinca 2012. godine. Časopis već po običaju počinje kratkim uvodom Mirka Lukavskog, glavnog urednika te izvještajem predsjednice Ružice Špoljar o radu Društva tijekom protekle godine. Obilježje stručnih ekskurzija, predstavljanja knjiga i časopisa, organizacija stručnih predavanja i međunarodnog znanstvenog skupa potvrđuju plodnu, raznoliku, zanimljivu i svrsishodnu djelatnost Društva u njegovoj 29. godini postojanja dok plan rada za 2013. godinu, predstavljen na godišnjoj skupštini Društva održanoj 25. siječnja 2013. godine, jamče kontinuitet izvrsnog rada i ubuduće.

U tekstu »Peterančani brižno čuvaju svoju baštinu« Mirko Lukavski iznio je kratak pregled predstavljanja kulturnog naslijeđa Peteranca održanog 30. ožujka 2012. godine u Domu mladih, u organizaciji Povijesnog društva Koprivnica. Bogatu kulturnu baštinu predstavili su članovi KUD-a Peteranec, članice Udruge žena Peteranec kroz file vez, načelnik općine Ivan Pakasin te brojni stručnjaci čija su izlaganja objavljena u aktualnom broju Scientie.

Božidar Pavleš u tekstu Srednjovjekovni Peteranec dao je pregled povijesti srednjovjekovnog Peteranca s opisom i kartografskim prikazom granica posjeda na temelju dokumenta iz 14. stoljeća. Srednjovjekovni Peteranec bio je naselje u kojem se stanovništvo bavilo uzgojem svinja, a ujedno je bio najvažniji prijelaz preko Drave između Varaždina i Virovitice. Naselje je tijekom srednjeg vijeka prošlo tri faze, najprije kao samostalan posjed, zatim kao privatno vlasništvo, a naposljetku kao dio koprivničkog vlastelinstva. Srednjovjekovni Peteranec je svoj kraj doživio vjerojatno 1538. godine nakon upada Osmanlija.

Važniju graditeljsku baštinu Peteranca predstavio je Dragutin Feletar. U svom se članku osvrnuo na sakralne i profane građevine Peteranca, prva od kojih je crkva sv. Petra i Pavla, jednobrodna barokna crkva s baroknim oltarom i kasnobaroknom propovjedaonicom na kojoj su vidljivi utjecaji tirolskih i štajerskih graditelja. Osim crkve ističe se i barokno-historicistički župni dvor te nekolicina raspela i pilova podignutih u selu. Kao najznačajnije profane kulturno-povijesne spomenike Feletar je izdvojio zdanje vojnokrajiške kapetanije, u kojem se danas nalazi sjedište općine Peteranec i galerija Ivan Sabolić te zgradu starog parno-motornog mlina kao izuzetno važno zdanje industrijske graditeljske baštine.

Hrvoje Petrić u članku Crkva u Peterancu od sredine 17. do sredine 19. stoljeća opisuje povijest crkve na temelju crkvenih izvještaja i kanonskih vizitacija. U tekstu se napominje da je župa Peteranec tijekom 17. stoljeća pripojena župi Drnje. Do sredine 18. stoljeća kapela u Peterancu je bila građena od drveta, budući da je materijal od crkve porušene za upada Turaka vjerojatno upotrijebljen za pojačavanje koprivničke utvrde, a gradnja nove crkve započela je između 1758. i 1760. godine. Već 1789. obnovljena je i sama župa. Župna crkva posvećena je 1805. godine, a sakrament Sv. Potvrde 1825. te 1847. u njoj su dijelili biskupi Maksimilijan Vrhovec i Juraj Haulik.

O jednoj od najstarijih knjižnica u Podravini, onoj u Peterancu, pisala je Dijana Sabolović Krajina. Autorica ističe da je knjižnica u svom stoljetnom postojanju najplodnije djelovala pod vodstvom Petra Franjića kada je postala središte kulturno-prosvjetnih i prosvjetiteljskih akcija Peteranca zahvaljujući angažmanu članova knjižnice kroz kazališnu i šahovsku sekciju, zbor, tečaj esperanta itd. Kako bi knjižnica ponovo postala jezgra kulturno-obrazovnog života općine autorica predlaže promišljanje o smještaju knjižnice u novi prostor, angažmanu stručne osobe, nabavi nove knjižne građe i ostalim poslovima iz djelokruga moderne knjižničarske struke.

Dvostoljetni kontinuitet književnog stvaralaštva Petranca Mario Kolar je čitateljima približio kroz kratki prikaz života, kritiku djela i usporedbu sličnosti i razlika trojice peteranskih književnika, zacijelo najpoznatijeg među njima, Frana Galovića, ilirca Tome Blažeka i suvremenog Božidara Pavleša.

Na temelju osobnih iskustava, ili pak manjka istih, nastao je tekst Marijana Špoljara Tri peteranska umjetnika – slikar, kipar i fotograf. Tekst je u neku ruku svojevrstan pandan Kolarovom tekstu o književnicima. Naime, Špoljar u svom tekstu govori o otuđenju i zatvaranju u sebe, dvojice umjetnika, Franjića i Sabolića fotografa, temeljenom na vrlo bolnim iskustvima vezanim uz njihov politički

angažman, dok je treći od njih, kipar Sabolić, kao profesor, dekan i akademik bio istaknuti javni djelatnik. Sva su se trojica izdvojila visokom kreativnom i umjetničkom razinom iako neka od njihovih djela zahtijevaju revalorizaciju.

Pregled rada Udruge žena Peteranec i njenih sastavnih dijelova, etno grupe i KUD-a »Fran Galović« predstavila je predsjednica Udruge Katica Erdec. Udruga je primarni staratelj za kulturnu baštinu Peteranca što se ostvaruje kroz sudjelovanje na brojnim manifestacijama, rekonstrukciju narodnih nošnji, izradu starih igračkaka, ručnih radova, prezentaciju pjesama i plesova Peteranca i brojne druge aktivnosti.

Posljednji tekst »mini monografije« Peteranca je Rekonstruirana ženska nošnja sela Peteranec Vesne Peršić Kovač. U njemu autorica opisuje tijek rekonstrukcije nošnje, probleme koji se u tom procesu javljaju, rješenja kojima ih se može prevladati te konačan rezultat, rekonstruiranu nošnju, nastao temeljem terenskog istraživanja, proučavanjem izvora i literature te analogijom s nošnjama susjednih sela.

Druga polovica Scientie donosi diplomski rad Nikolette Lőrincz o opusu hrvatskog književnika i prevoditelja Đuse Šimare Pužarova u Mađarskoj, kratak tekst Milivoja Dretara o mogućnostima sveobuhvatne (povijest, geografija, likovna umjetnost, vjeronauk) terenske nastave na području Podravine. O susretima mađarskih umjetnika i likovnjaka Molvarskog likovnog kruga pisao je Đuro Franković. Dva teksta Hrvoja Petrića govore o povijesti, jedan o nešto novijoj povijesti koprivničkih ulica, a drugi je prikaz povijesti sela đurđevačke Podravine od najstarijih vremena do danas.

Među prikazima Matej Ištvan ocijenio je vrijednom knjigu Dragutin Feletar – Prinosi za bibliografiju u kojoj se pokušala usustaviti bogata djelatnost istaknutog kulturnog djelatnika i znanstvenika. Mira Kolar Dimitrijević prikazala je knjigu Ružice Medvarić-Bračko Život i običaji u župi Koprivnički Ivanec, knjigu Pogranična društva i okoliš: Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću Hrvoja Petrića kao značajan prilog hrvatskoj historiografiji ranog novog vijeka prikazao je Vladimir Šadek.

Ana-Marija MARTAN

IZLOŽBA KOLEKCIJA HLEBINSKE ŠKOLE - IZ PRIVATNIH ZBIRKI, GALERIJA NAINVNE UMJETNOSTI, HLEBINE, PROSINAC 2012. - VELJAČA 2013. AUTOR IZLOŽBE MARIJAN ŠPOLJAR

Kraj stare i početak nove, 2013. godine u Galeriji nainvne umjetnosti Hlebine obilježila je izložba pod nazivom *Kolekcija Hlebinske škole – iz privatnih zbirki*. Izložba je obuhvatila 45 radova iz 8 zbirki s područja Koprivnice, Virja, Donje Dubrave, Hlebina i Ždale, od kojih su neki prvi puta prikazani široj javnosti. Autor izložbe Marijan Špoljar izabrao je radove koji najvećim dijelom pokrivaju stvaralaštvo 1950/60-ih godina, odnosno druge i treće generacije autora Hlebinske škole. Druga generacija nastaje pod patronatom tada već pomalo etabliranog Ivana Generalića koji je na izložbi zastupljen prizorima mirnog seoskog života (*Na dvorištu zimi*) ili arkadijskog pejzaža izražene liričnosti (*Pahulje*).

Spomenuto razdoblje u svjetskoj, ali i hrvatskoj umjetnosti, karakterizira pojava tzv. fantastičnog slikarstva, čemu se priklanja i nainvno slikarstvo slijedeći pritom utemeljene figuralne tendencije pa, za ovaj izričaj tipični, prizori seoske svakodnevice dobivaju mističan prizvuk kroz osebujujući kolorit i bujne fantazije koje ponekad prerastaju u groteske. Uobičajen prizor skupljanja drva u slici Mije Kovačića, razigran je tirkiznim drvetom dok u *Žetvi trstike* (Horvat-Ždalski) boja pojačava napetost i pridonosi većoj dramatičnosti prizora. Promjena je uočljiva i u izloženim radovima Ivana Večenaja – usredotočenost na neposrednu sredinu i poslove (*Krećenje*, *Ruljenje kuruze*) u početku je prikazana naturalistički, plošno, svijetlim, življim koloritom, a u kasnijim radovima prevladavaju zagasitiji tonovi, atmosfera postaje mračnija. Ista atmosfera ponavlja se u prizorima Martina Mehkeka (*Popla-*

va na eraru) ili Franje Vujčeca (*Pred skelom*) gdje tamni kolorit naglašava mističnost, samodovoljnost i zlokobnost prirode, a ljudska lica kod Vujčeca su krajnje pojednostavljena i shematizirana. Nasuprot tome, slike Ivana Lackovića Croate upozoravaju na »ljepotu malenog i običnog u čemu se otkriva smisao i bit svega«¹ dok se Franjo Filipović bavi promjenama (industrijalizacija, polagan prodor tehnologije) koje zahvaćaju selo u šezdesetim godinama 20. stoljeća (*Televizija u selu*).

No, ono što najviše zaokuplja pažnju promatrača jesu portreti koji se nalaze u svojevrsnom »središtu« postava izložbe. »Početnu točku« tog postava čine dva rada Mare Puškarić, iz 1970-ih godina, na kojima prikazuje žene u njihovim svakodnevnim aktivnostima. Izrazito plošni prikazi, prpošnog, svijetlog i razigranog kolorita, minucioznog crteža, otkrivaju sliku sretne, nasmijane, zdrave i vrijedne žene, odnosno dokumentiraju vrijeme i položaj žene u minulom vremenu kroz koprenu idealizma. S druge strane, prototipni muškarac, seljak, otkriva se u verističkom prikazu Mirka Viriusa. Njegov stil nasljeđuje, ali i nadograđuje pa i prerasta Dragan Gaži kao najznačajniji predstavnik psihološkog portreta Hlebinske škole.² *Žena s ćupom* pravi je primjer realističnog portretiranja. Sliku čine dva plana, prvi s poprsjem portretiranog (linijski i tonski jasno određen) i drugi plan s tek naznačenim pejzažem kao manje bitnom pozadinom. Detaljno ocrtane bore na licu, ali i topli kolorit lica, blaga igra svjetlosti i sjene, kao i jedva uhvatljiv smiješak otkrivaju način života i karakter prikazane osobe. U portretima Ivana Večenaja realizam doživljava ekspoloziju i nadograđuje se fantastičnim, bajkovitim elementima – na šakama se pojavljuju nabrekle, jako istaknute plave žile, a lice svojom dlakavošću, kontrastima boja (plave oči – žućkasti brkovi – žarko crvene usne) vuče prema grotesknom prikazu (*Japa štodiraju*) kojeg će razviti Josip Horvat-Ždalski u portretu Cigana. Zelenkasto-žućkasta boja lica otkriva natruhe prikazivanja unutarnjih nemira portretiranog kroz vanjske forme. Groteska, izobličenje i burleska svoj će potpuni izraz pronaći u djelima Martina Mehkeka i Franje Vujčeca. Portreti Martina Mehkeka većinom su simetrični prikazi marginalizirane skupine ljudi – Roma/Cigana – u »odsutstvu« pozadine, na crnoj podlozi. Negiranje pozadine posljedica je utjecaja Dimitrija Bašičevića Mangelosa koji šezdesetih godina istovremeno egzistira u području naivne umjetnosti (kao glavni kritičar, zajedno s Radoslavom Putarom) i surađuje s tada aktualnom grupom Gorgona koja se zalagala za potpuno ništavilo, crnilo, negiranje slike. Ovdje se ne radi o realističnim prikazima točno određenih osoba, već o poopćenim, plošnim, stiliziranim licima, arhetipovima, izrazito naglašenog kolorita (*Ciganka s lulom*), iskonske izražajnosti u kojima se lako prepoznaju ekspresionističke i simbolističke tendencije. Burleskonost, ekspresivnost forme koja je uočljiva u Mehkekovom *Zamišlenom Ciganu*, u *Majci koja moli krunicu* Franje Vujčeca dovedena je do maksimuma snažnim stilizacijama, gotovo karikaturalnom animalističkom formom jakog ekspresionističkog naboja koja pridonosi ritmičnosti kompozicije i dramatičnosti prizora. Riječ je o portretima koji svojom ingenioznošću – ekspresivnom figuracijom, snažnim izobličenjima i naturalističkim postupcima, izražavanjem antiljepote – nadilaze okvire Hlebinske škole korespondirajući s duhom vremena.

Ova izložba otkrila je neko novo blago sakriveno po kućama »običnih ljudi« na koje često zaboravljamo ili ga zanemarujemo. Pokazala je zanimljivu skupinu autora Hlebinske škole od kojih neki naznačuju nadržavanje ili otklon od tog fenomena stvarajući vlastiti izraz i stil koji zasigurno vrijedi pomnije istražiti (Mehkek, Horvat-Ždalski). Nova saznanja omogućila bi kvalitetnije i šire sagledavanje cjelokupnog fenomena naive koje za sobom povlači rast i razvitak Galerije naivne umjetnosti u Hlebinama popunjavanjem njenog fundusa što može rezultirati novim, atraktivnim izložbama, a onda i povećanim brojem posjetitelja.

Helena KUŠENIĆ

¹ CRNKOVIĆ, V, 2006, 215.

² CRNKOVIĆ, V, 2006, 112.

BORIS GOLEC, NEDOKONČANA KROATIZACIJA DELOV VZHODNE SLOVENIJE MED 16. IN 19. STOLETJEM, ZGODOVINSKI INŠTITUT MILKA KOSA ZRC SAZU, LJUBLJANA 2012., 174 STR.

Slovenski povjesničar dr. sc. Boris Golec, istraživač u institutu za povijest Slovenske akademije znanosti in umetnosti u Ljubljani, vrstan je poznavatelj slovenske i hrvatske povijesti ranoga novoga vijeka. Prije provale Osmanlija, dakle krajem 15. i početkom 16. stoljeća, hrvatsko-slovenska granica bila je ujedno i povijesna međa Hrvatsko-ugarskog kraljevstva (do 1527.) i Svetoga rimskog carstva. Osmanskim provalama u ranom novom vijeku došlo je do pomicanja stanovništva prema zapadu, pa je i granica sa Štajerskom i Kranjskom postala propusnija. S obzirom da tada još ne možemo govoriti o profiliranim nacionalnostima, možemo konstatirati stvaranje hrvatskog lingvinoma i etnonima i zapadno od Sutle i Kupe, odnosno Međimurja i sjeverno od Mure.

Hrvatski lingvinom i etnonim u istočnoj Sloveniji razmjerno je slabo istražen i u hrvatskoj i u slovenskoj historiografiji. Toga osjetljivoga pitanja sada se prihvatio Boris Golec, te ga predočio na znanstveni način, stavivši ga hladno analitički u okvire struke – dakle bez političkih i nacionalnih konotacija koje bi to pitanje moglo izazvati u novije vrijeme. To je, zapravo, jedini način da se ta tema realno obradi i stavi u istinske povijesne okvire.

Dr. Golec istražio je prisustvo hrvatskog lingvinoma i etnonima od 16. do 19. stoljeća na četiri povijesne pokrajine, koje se danas nalaze u istočnoj Sloveniji. To su Bela krajina i Kostel zapadno od Kupe, te Prlekija zapadno od Međimurja i istočno Prekmurje sjeverno od Mure. Belu krajinu, odnosno prostor oko Črnomelja, Vinice, Staroga trga, Podbrežja i sjeverno do Metlike, dobrim dijelom su naselili prebjezi iz Hrvatske, a te migracije povezane su s naseljavanjem uskoka-grkokatolika na susjednom području Žumberka u Hrvatskoj. Dr. Belec o tomu piše: »Dolgo ni bilo znano, da obstaja iz 17. in 18. stoletja toliko pričevanj oziroma samoopredeljavanju posameznikov iz Bele krajine kot Hrvatov. Gre za oznake za izobražence, ki su se našli zunaj domačega okolja. Največ je znanih prav iz Valvazorjeva časa, kar neposredno potrduje upravičenost polihistorjevega decidiranega označevanja Belokranjcev s Hrvati«. O tomu govori čitav niz dokumenata i isprava iz toga doba, u kojima se spominje »kranjska Hrvaška« (Croaten). Slična je i povijest Belokranjcih u graničnom kraju između Gorjanaca i Save. Tu »nimamo dokazov, da bi se ti Beli Kranjci kdaj sami šteli za Hrvate, svoj jezik so pa imenovali hrvaški«. Na području Kostela, južno od Bele krajine, uz Kupu, povijesni slijed demografskih mijena je bio sličan, ali je imao »vendar tudi lastne specifičnosti«.

Posebno je zanimljivo istočno Prekmurje, gdje je hrvatsko stanovništvo, uz Mađare, Slovence i druge, zapravo starosjedilačko. Taj dio Prekmurja je do 1918. upravno bio u sastavu mađarske Zaladske županije. Crkveno je, pak, pripadao Zagrebačkoj biskupiji. Bio je to dio Bekšinskog arhiđakonata (koji se danas sveo na Međimurje), a zahvaćao je i dobar dio pomurskog dijela županije Zala (zato tu i danas živi dosta Hrvata). Godine 1777. ustanovljena je nova biskupija u Szombathelyu, pa se mađarska crkvena jurisdikcija proširila i na dio Bekšinskog arhiđakonata, sve do Mure. Otada se i u istočnom Prekmurju hrvatski etnonim i lingvinom polako gubi. U tom je kraju (velike župe u Turnišću, Beltincima, Kobilju, Dobrovniku i drugdje) bio dobrim dijelom u uproabi specifični hrvatski kajkavski govor.

I u Prlekiji je stoljećima bio nazočan hrvatski lingvinom, upravo u obliku stare kajkavštine. Dr. Belec piše: »Vprašanje hrvaškega imena za jezik Prlekije ni bilo deležno ustrezne pozornosti predsvem zato, jer je zelo dolgo ostajalo neznano, da je v 18. stoljetju jezikovna oznaka hrvaški zajemala bistveno širši prleški prostor, kot smo mislili«. O tome navodi čitav niz dokumenata, pogotovo iz crkvenih izvora. To se odnosi na šire područje između Drave i Mure – oko Veržeja, Križevaca, Ljutomera, Sv. Tomaža, Sv. Miklavža, Velike Nedelje, Ormoža i Središča ob Dravi. Još i danas jezik gornjega Međimurja i Prlekije ima vrlo velike sličnosti.

Nacionalnim zrenjem i učvršćivanjem graničnih linija (i njihovim promjenama u Prekmurju), oznake hrvatskog lingvinoma i etnonima se polazano gube. Ta je kultura neupitno ostala važnim sastavnim dijelom istočne Slovenije i poveznica dvaju naroda. Studija dr. Belega je stoga vrlo važan prinos takvom poimanju povijesti Kostela, Bele krajine, Prlekije i istočnog Prekmurja. Recenzent dr. sc. Hrvoje Petrić konstatira: »Uspoređi li se ova knjiga s temeljnim naslovima o široj problematici u koju

se tematski uklapa, vidljivo je da je to svakako novi i značajan spoznajni iskorak naprijed, što će reći da svojom kvalitetom uveliko nadmašuje kvantitativni opseg s obzirom na broj stranica, te predstavlja važan korak u istraživanju propitivanja ranonovovjekovnog slovenskog identiteta«.

Dragutin FELETAR

HISTORIA VARASDIENSIS, ČASOPIS ZA VARAŽDINSKU POVJESNICU, BROJ 2, DRUŠTVO POVJESNIČARA, VARAŽDIN 2012., 260 STR.

Pod uredništvom Hrvoja Petrića i Ivana Obadića, Društvo povjesničara Varaždina i Varaždinske županije nastavilo je s izdavanjem novopokrenutog znanstvenog časopisa *Historia Varasdiensis*. Nakon koprivničke Podravine i Križevačkog Crisa, pokazuje se da upravo društva povjesničara vrlo uspješno obavljaju ulogu okupljatelja istraživača prošlosti sjeverozapadne Hrvatske, te mogu izdavati kvalitetne znanstvene časopise. Drugi broj časopisa *Historia Varasdiensis* objavio je 9 vrsnih znanstvenih radova, te nekoliko drugih priloga i prikaza.

Prva četiri pregledna znanstvena rada posvećena su temeljitoj razradbi bibliografije o Varaždinu i Ivancu. To je od velike važnosti za unapređenje znanstvenih istraživanja prošlosti tih dvaju gradova, a velika je pomoć osobito mladim istraživačima. Hrvoje Petrić i Sonja Poljak prikazali su najvažnije objavljene radove o gradu Varaždinu u ranom novom vijeku, odnosno od 16. do 18. stoljeća. Spomenka Težak dala je pregled historiografije o gradu Varaždinu u 19. stoljeću. Objavljene radove razvrstala je po pojedinim djelatnostima i temama. Vladimir Huzjan i Ivan Obadić sabrali su najvažnije historiografske radove o varaždinskom kraju u 20. stoljeću. Sonja Poljak napisala je studiju o bibliografiji historiografskih radova o Ivancu i ivanečkom kraju, koja se odnosi na razdoblje srednjega vijeka.

Ostali znanstveni radovi u 2. broju časopisa obrađuju različite teme iz povijesti Varaždina i varaždinskog kraja. Spomenka Vlahović donosi studiju o povijesti antičke masaže i prikaz Projekta revitalizacije i rekonstrukcije antičke masaže za potrebe antičkog scenskog prikaza »Iz života rimskih terma« naselja *Aquae Iasae* (Varaždinske Toplice). Radi se o značajnom prinosu u poznavanju povijesti medicine i rekreacije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. I Lovorka Štimac Dedić bavi se antičkim razdobljem, odnosno arheologijom. Ona je prikazala nalaz luksuzne tere sigilate – sigilatne zdjele iz Ludbrega (*Ioviae Botivo*). Vješto izrađena je u najproduktivnijoj srednjogalskoj radionici Leoux u drugoj polovici 2. stoljeća.

Višnja Burek otkriva nove detalje iz života i strukture stanovništva Varaždina u 17. stoljeću. Radi se o analizi društvenih i ekonomskih značajki varaždinskog gradskog plemstva iz doba razvijenog baroka. Zapravo je i za bolje poznavatelje povijesti Varaždina, pravo iznenađenje koliko je postojao veliki broj plemića u gradu u to doba. Biserka Vlahović podastire rezultate svojih istraživanja o glazbenoj baštini najstarijeg hrvatskog vatrogasnog društva (osnovanog 1864.) – DVD Varaždin. Prvi hrvatski vatrogasni zbor u Varaždinu bio je i nositelj glazbenog života u gradu, pogotovo glazbe koja se izvodila puhačkim instrumentima. Na kraju znanstvenog dijela časopisa, uvršten je rad Vladimira Huzjana, koji piše o životu generala Kraljevine Jugoslavije Pante Draškića u Varaždinu. U članku su iznijeti zanimljivi elementi života i djelovanja visokih vojnih funkcionera u razdoblju između dva svjetska rata.

U časopis je uvršten i veći broj drugih priloga. Tako, Milivoj Dretar piše o obnovi partizanske Spomen bolnice u Gabrinovcu, Ivana Andrić Penava o sponama Varaždina i Petrovaradina preko djelovanja Đure Arnolda i Stanislava Pepreka, a latinistica Karmen Levanić o tri isprave o jednoj staroj kamenoj zgradi u Varaždinu iz 16. stoljeća. Uvršten je i poduži intervju s Eduardom Vargovićem, ravnateljem Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, koji je napisao Ivan Obadić, a otkriva nam dosta detalja o radu toga značajnog znanstvenog zavoda. Na kraju časopisa uvršteno je pet prikaza novih izdanja i znanstvenih skupova.

Dragutin FELETAR

PANONSKI LJETOPIS, BROJ 20, PINKOVAC-GÜTTENBACH 2013., PANONSKI INSTITUT, 544. STR.

Izašao je i 20., jubilarni broj Panonskog ljetopisa, koji je pokrenuo i još mu je urednikom, dr. sc. Robert Hajszan, a izdaje ga hrvatsko-slovensko-mađarsko-austrijski Panonski institut u Pinkovcu, malom mjestu u Gradišću. Dvadeseti broj još je obimniji i raznovrsniji. To je godišnjak koji ima misiju popularizacije istraživanja i poticanje kontakata prvenstveno hrvatske kulture u Austriji i Mađarskoj, ali i slovenske, mađarske i austrijske kulture. Knjiga je pravi vatromet ideja, informacija, ličnosti, događaja i iznimno velikog broja ilustracija i suradnika. Zapravo, uredniku i uredništvu treba odati priznanje za upornost i sistematičnost, jer doista valja uložiti poseban napor da se prikupi toliko velika i raznovrsna građa. Za Hrvate je ovaj godišnjak od posebne vrijednosti, jer je većina priloga pisana na hrvatskom jeziku, a prikazane su praktički sve veze i događaji koji se odnose na Gradišćanske Hrvatke i njihovu suradnju s domovinom.

Koliko je sadržaj knjige raznovrstan dovoljno ilustrira i podatak da se kazalo naslova nalazi na čak osam stranica. Prvi dio ljetopisa donosi kratke napise o godišnjicama važnih događaja i osoba, pa se među ostalim spominju i Sandor Petefi, Vatroslav Jagić, Štefan Laszlo, Ivan Goran Kovačić, Fero Sučić, Peter Jandriszevich, Mate Marsich Miloradić, Ignac Horvat, Ferdinand Sinković i drugi. Drugo poglavlje donosi panonske biografije, uglavnom književnika, političara, povjesnika i drugih. Treće poglavlje posvećeno je člancima o 20. obljetnici Panonskog instituta i Panonskog ljetopisa. U četvrtom poglavlju iznijeta su sjećanja na brojne promocije Panonskog ljetopisa u Austriji, Mađarskoj i osobito Hrvatskoj, kojih je dosad bilo više od stotinu. U petom poglavlju prikazano je 20 projekata koje je provodio Panonski institut i drugi suradnici.

Šesto poglavlje donosi kratke napise o događajima vezanim za povijest, kulturu i literaturu. Među ostalim, u tom je bloku prikazan i znanstveni skup o Regionalnom parku Mura-Drava održanom u Koprivnici, te razgovor s doc. dr. sc. Hrvojem Petrićem, urednikom Podravine. U sedmom poglavlju obrađuju se lingvističke teme, u osmom slikarstvo, a u devetom stvaralaštvo Tomislava Marijana Bilosnića, književnika i slikara. Deseto poglavlje posvećeno je Đuri Frankoviću, jednom od najplodnijih hrvatskih pisaca, feljtonista, povjesničara i jezikoslovaca iz hrvatske manjine u Mađarskoj. U jedanaestom poglavlju govori se kratko o Peteru Paulu Wiplingeru, a u dvanaestom poglavlju uvršteni su prilozi iz slovenske kulturne scene u Austriji i Sloveniji.

Trinaesto poglavlje sadrži životopis i priloge o teatrologiji Frane Marije Vranković, dok je četrnaesto poglavlje posvećeno športu, đacima i omladini. U petnaestom poglavlju objavljeno je 20 prikaza knjiga, brošura i priloga, dok šesnaesto donosi vijesti iz glazbenog života. U sadamnaestom poglavlju objavljeno je 20 prikaza života i djela pokojnih suradnika, mentora i mecena Panonskog instituta, a u osamnaestom 20 prikaza okruglih rođendana zaslužnih osoba. Na kraju, u devetnaestom poglavlju tiskani su životopisi (in memoriam) suradnika umrlih u 2012. godini, te u dvadesetom poglavlju podužu izbor iz suvremene lirike.

Petar FELETAR

100 GODINA RIBOLOVA U PRELOGU, ŠRD GLAVATICA PRELOG, 2013., 138. STR.

Športsko ribolovno društvo Glavatica u Prelogu izdala je luksuznu monografiju o stotoj godišnjici ribolova u tom gradu. Autori tekstova su Ivica Beti, Tihomir Hunjak, Antun Kalšan, Saša Kalšan, Zoran Pfeifer i Franjo Bermanec. Serioznim pristupom i dobrim ilustracijama, ova knjiga predstavlja prinos poznavanju povijesti športa i rekreacije u Prelogu i Međimurju.

Prva Pravila Preloškog ribolovnog društva usvojena su na osnivačkoj skupštini 8. veljače 1912. godine, pa to društvo pripada među najstarije športske udruge u Prelogu. Neformalno (privatno) pred

Prvi svjetski rat u Prelogu već se igra i tenis, a možda i koji drugi šport, a u začetku je i sokolski pokret. U 1912. već se zasigurno igrao i nogomet, a prve pouzdane vijesti o postojanju nogometnog kluba (PŠK) datiraju u 1913. godinu, kada se igraju utakmice protiv nogometaša Čakovca i Donje Lendave.

Rad organiziranog ribolovnog društva u Prelogu potom je zamro u Prvom svjetskom ratu. Pouzdanih podataka o radu društva između dva svjetska rata nema, pa se za ponovni početak smatra 1948. godina. Godine 1951. ponovno je održana osnivačka skupština, kada je društvo dobilo ime ŠRD Glavatica, a glavno područje djelovanja bio je kotarski ribnjak u Otoku. U knjizi se zatim redaju podaci, dokumenti i fotografije o djelovanju društva kontinuirano sve do 1990. godine. Društvo je okupljalo sve veći broj članova (u nekim godinama i više od 300), a izgrađen je i ribički dom. Članovi društva ostvarivali su zavidne rezultate u poribljavanju voda oko Preloga, a sudjelovali su na doista brojnim natjecanjima, pa i u inozemstvu.

Društvo se prilagodilo novim vodnim prilikama nakon izgradnje HE Dubrava 1989. godine, kada je na Dravi nastalo najveće umjetno jezero u Hrvatskoj. Fond riba time se znatno povećao, ali je trebalo mnogo rada na poribljavanju, uređenju novih ribičkih lokacija i sl. Upravo početak jezera kod Preloga, koje je plitko i močvarno, daje uvjete boravka mnogih riba. U knjizi su detaljno prikazane akcije poribljavanja, zatim razna natjecanja, priznanja i sjećanja. Dat je i kronološki red zbivanja po godinama. Knjiga je bogato opremljena fotografijama i faksimilima dokumenata.

Petar FELETAR

NOVA SABRANA DJELA MIHOVILA PAVLEKA MIŠKINE. SV. I: MIRA KOLAR DIMITRIJEVIĆ: MIHOVIL PAVLEK MIŠKINA DO 1935. GODINE. KOPRIVNICA, MUZEJ GRADA KOPRIVNICE, 2011. STR. 256.

Kada je 1968. koprivnički ogranak Matice hrvatske u četiri sveska izdao *Sabrana književna djela Mihovila Pavleka Miškine* bio je to prvorazredan kulturni i književni događaj za Podravinu. Izdanje, koje je priredio Zvonimir Kulundžić, sastojalo se od dvaju svezaka proznih i jednog sveska pjesničkih Miškininih radova, dok je posljednji svezak činila priređivačeva studija o Miškini. Izdanje je dočekano s velikim odobravanjem jer je na taj način ovom »pesniku in puntaru« rodnom iz Đelekovca konačno potvrđeno istaknuto mjesto u parnasu ne samo podravske, nego i hrvatske književnosti i kulture. Miškina, naime, prema općem sudu književne povijesti, predstavlja najznačajnijeg predstavnika *hrvatske seljačke književnosti* (Lj. Maraković), odnosno *hrvatskog književnog ruralizma* (Z. Bartolić), dakle književnosti o selu i sa sela, koja je bila posebno aktualna u međuratnom razdoblju, pa ga u tom smislu i spominju svi pregledi hrvatske književnosti koji ne ignoriraju (a niti jedan ne bi smio) korpus djela književnika-seljaka. Od književnih djela, najzapamćeniji je ostao po zbirkama priča *Za svojom zvijezdom* (1926), *Trakavica* (1935) i *Krik sela* (1937), a ozbiljniju valorizaciju podnijele su i neke njegove pjesme, od kojih su neke (od boljih) i na kajkavskom jeziku.

Miškinina rodna Podravina prepoznala je, dakle, njegovu vrijednost te je u predvečerje proljećarskih zbivanja ušla u ne tako jednostavan (i jeftin) projekt izdavanja sabranih djela jednog od svojih najistaknutijih književnih zavičajnika koji je glas o njoj, prije svega o podravskom selu, odnosno o teškom životu njegovih stanovnika, pronio diljem zemlje. Pritom valja napomenuti kako je izdanje financijski poduprla prehrambena industrija *Podravka* koja je tada podupirala i mnoge druge kulturne inicijative (prisjetimo se samo njezine uloge u pokretanju *Podravskeg zbornika* 1975. itd.). Iako je edicija promovirana kao sabrana djela, iz današnje perspektive nam je jasno da njome ipak nisu bila obuhvaćena sva Miškinina djela jer joj nedostaju neka danas poznata djela. No, bio je to dostojan iskaz poštovanja prema tome vrijednom seljaku, književniku i političaru.

Osim priređivanja tih sabranih djela, spomen na Miškinu u rodnoj mu Podravini sačuvan je i na druge načine. Škola u rodnom mu Đelekovcu nosi njegovo ime, a tamo mu je izloženo i poprje, rad Stipe Sikirice. Spomenimo i to da je u Koprivnici 1987. održan znanstveni skup povodom 100. godišnjice Miškinina rođenja, a referati sa skupa objavljeni su kao poseban broj časopisa *Kaj*. Iste godine, Muzej grada Koprivnice objavio je i *Miškininu čitanku*, svojevrsan izbor iz njegova djela. Kasnije su o njemu pisali mnogi proučavatelji.

Danas, gotovo pola stoljeća nakon objavljivanja spominjanih Kulundžićevih sabranih Miškininih djela, Muzej grada Koprivnice je pokrenuto objavljivanje novog izdanja Miškininih sabranih djela. Kako u predgovoru ediciji napominju Dražen Ernečić i Ivica Šute, edicija je pokrenuta »s ciljem interdisciplinarnе revalorizacije društvenog i političkog djelovanja te književnog opusa Mihovila Pavleka Miškine[.] ali i njegovih Sabranih književnih djela 1-4 koje je 1968. godine uredio Zvonimir Kulundžić«. Razlozi su, dakle, nova, interdisciplinarna (re)interpretacija Miškinina život djela, ali i dopunjavanje Kulundžićeve edicije. Jedan od ciljeva je, vjerojatno, i to da novo izdanje postane dostupno suvremenim čitateljima, pogotovo ukoliko se ostvari naum da se osim knjižnog izdanja priredi i elektroničko izdanje, odnosno da se sva Miškinina djela i digitaliziraju, kao što najavljuju predgovarači. Spomenimo kako je prije desetak godina koprivnički ogranak Matice hrvatske ostvario sličan projekt, naime novo izdanje sabranih djela drugog značajnog podravskog književnika, Frana Galovića, vođen otprilike sličnim motivima.

Posao oko priređivanja novih Miškininih sabranih djela povjeren je skupini stručnjaka, na čelu sa vrsnom i iskusnom povjesničarkom Mirom Kolar Dimitrijević, koja se Miškinim životom i djelom bavi već dugo godina. Edicija je zamišljena u pet svezaka, a danas pred sobom imamo prvi svezak koji predstavlja studija prof. Kolar *Mihovil Pavlek Miškina do 1935. godine*.

Budući da je po vokaciji povjesničarka, prof. Kolar svoju studiju o Miškini ne temelji toliko na analizi Miškinina književnog stvaralaštva, što bi netko možda očekivao s obzirom na to da je Miškina uglavnom percipiran kao književnik, nego na rekonstrukciji njegove biografije te kulturno-prosvjetnog i političkog djelovanja, ali i tadašnjeg društveno-političkog konteksta. No, pritom vrlo često uspostavlja poveznice između njegova života te književnog i ostalog stvaralaštva. To često zahtijeva i preporučavanje sadržaja njegovih pjesama, a pogotovo priča, od kojih neke i citira, dok se tu i tamo pojavljuje i pokoji smjeliji književnokritički sud.

Što se tiče književnopovijesne kontekstualizacije, prof. Kolar, što je potvrdila i književna povijest, Miškinu vidi kao jednog od najznačajnijih hrvatskih književnika-seljaka te ga, kako je zabilježio još Milan Marjanović, naziva našim Maksimom Gorkim, ali »s tom razlikom da se Miškina držao seljačkog života i Podravine čiji je sastavni dio bio duhom i tijelom«. Drugim riječima, prof. Kolar Miškinino književno stvaralaštvo smatra duboko uronjenim u zavičajne mu koordinate te neraskidivo povezano s autorovom osobnom i društvenom stvarnošću: »Miškina je sav u selu[.] a djela su istinski proživljena i temeljena na vlastitom iskustvu... Miškinina djela su slika stvarnosti«. Štoviše, prof. Kolar smatra da je »Miškina promotor zavičajnih vrijednosti. Bez obzira da li piše o kćerki, ženi, potoku, cvijetu ta su djela izraz čovjeka koji savršeno poznaje svoj zavičaj i naslijeđenu baštinu i tradiciju koje se treba držati te su zato topla[.] a nerijetko i izvanredno osjećajna[.] što ne bismo očekivali od tako mrkog, životom napaćenog čovjeka, koji je bio po genima književnik i stvaralac, a po sili života orač, stočar i skrbnik brojne obitelji«.

Iako u svojoj studiji prof. Kolar uglavnom polazi od biografsko-kontekstualnih podataka temeljem kojih analizira njegova književna djela, valja ipak napomenuti da ponegdje, gdje nema boljih izvora, pokušava i njegov život rekonstruirati temeljem njegovih (autobiografskih) književnih uradaka. Podatke o Miškini i njegovu djelovanju, dakako, često preuzima i iz njegovih neknjiževnih zapisa, zbog čega u ovoj studiji neprestano nailazimo na isprepletanje Miškinina života i stvaralaštva.

Stoga vrijednost ove studije prof. Kolar i leži prije svega u tome što pokušava povezati njegov život i stvaralaštvo. S druge strane, prof. Kolar donosi i niz novih podataka iz Miškinina života te općenito života podravskog seljaka u prvoj polovici 20. stoljeća, doprinoseći na taj način ustvari još boljem pregledu kontekstualnih silnica koje su utjecale na Miškinino stvaralaštvo koje je, kako je

ustanovila književna povijest te kako ustvrđuje i prof. Kolar, usko povezano s njegovim životom i društvenim okolnostima u kojima je živio. Naime, prvo kao aktivist, a zatim i kao aktivni političar u sklopu seljačkog pokreta braće Radić u prvoj polovici 20. stoljeća, jedno vrijeme i općinski načelnik, a kasnije i narodni zastupnik, Miškina je u svoja djela unosi i elemente radičevštine, no temeljna mu je vokacija ipak seljačko-socijalna, a ne praktično politička. Eksplicitne političke nazore više je iznio u člancima, letcima i brošurama (*Zašto hrvatski seljak nije komunist*, 1938; *Stara i nova gospoda*, 1939. itd.), a u književnom je stvaralaštvu prikazivao univerzalnu angažiranost protiv socijalne nejednakosti i teškog položaja hrvatskog seljaka zagovarajući njegovo prosvječivanje i gospodarski uzlet. Vrijednost ove studije stoga je i u tome što je prof. Kolar dodatno razjasnila neke okolnosti Miškinina života, djelovanja i stvaralaštva koje Kulundžić i drugi proučavatelji ili nisu spominjali ili im nisu posvetili dovoljno pozornosti, a pronašla je i neke nove Miškinine radove, koji bi trebali biti objavljeni u najavljenim predstojećim svescima njegovih novih sabranih djela.

Kada govorimo o sabranim djelima u cjelini, odnosno koncepciji kako su zamišljena, valja primijetiti da činjenica da su započeta studijom, a ne autorovim izvornim djelima, pomalo odudara od uobičajene prakse u sličnim edicijama, kao i plan izdavanja ostalih svezaka. Naime, u ediciju se planiraju uvrstiti još četiri sveska, od kojih su još čak dva analitičke naravi: drugi svezak trebala bi biti studija povjesničara Suzane Leček i Ivce Šute o Miškini od hrvatskog seljačkog pokreta do smrti, a posljednji, peti svezak, trebao bi biti zbornik radova o Miškini s bibliografijom njegovih djela i djela o njemu. U tom smislu, od pet svezaka samo bi, dakle, dva bila posvećena Miškinim radovima, što je neuobičajen postupak kod izdavanja sabranih djela. No, ta će dva sveska vjerojatno biti bitno većeg obima jer bi u njih trebalo stati sve što je objavljeno u Kulundžićevu izdanju, koja je obasizalo četiri sveska, a trebali bi biti dodani i novi, tada nepoznati radovi. Također valja primijetiti da u popisu suradnika koji će pisati studije i sudjelovati u zborniku radova nema niti jednog povjesničara književnosti. Budući da je Miškina ipak dobar dio svojeg stvaralaštva posvetio književnosti, a i najavljeno je u predgovoru da se želi reinterpretirati i njegovo književno djelo, bilo bi poželjno među suradnike uvrstiti i stručnjake za književnost.

No, kako bilo da bilo, ova je edicija i više nego dobrodošla te se nadamo da će čim skorije biti izdani i preostali predviđeni svesci kako bi Miškina na taj način postao dostupniji suvremenim čitateljima, odnosno kako bismo se prisjetili njegovih već poznatih, ali i upoznali njegova do sada nepoznata djela koja bi trebala biti uvrštena u ediciju. Jednako tako, s obzirom na to da će u ediciji biti i analitičke studije o njegovu životu i djelu, edicija bi trebala pokazati i kako Miškinu doživljavamo danas, s čime je na najbolji način već i započela studija o kojoj sam govorio u ovome kratkom osvrtu.

Mario KOLAR

CRIS – ČASOPIS POVIJESNOG DRUŠTVA KRIŽEVCI, TEČAJ 14, BROJ 1/2012. UREDNIK IVAN PEKLIĆ, 456 STR.

U 14. godini izlazenja CRIS, kojeg izdaje Povijesno društvo u Križevcima, izrastao je u respektabilni znanstveni časopis. To nedvojbeno pokazuje broj za 2012. godinu. Urednik je doktorand mr. sc. Ivan Peklić, a izvršna urednica Terezija Horvat. U novi broj uvršteno je 26 znanstvenih i stručnih radova, te desetak prikaza novih izdanja.

Prvi dio časopisa posvećen je znamenitoj hrvatskoj (i križevačkoj) obitelji Ožegović. O toj temi objavljeno je 13 radova. Ovi članci su zapravo doručeni referati sa znanstvenoga skupa o obitelji Ožegović, koji je Povijesno društvo Križevci organiziralo u studenom 2012. godine. Tomislav Bogdanović u svojem radu istražuje prosvjetni i humanitarni rad barunice Ivke Ožegović. Ona je mnogo doprinijela radu općih pučkih škola u Koprivnici, a bavila se i humanitarnim radom. Na kraju članka tiskane su i izabrane pjesme barunice Ivke Ožegović. Mira Kolar Dimitrijević napisala je rad o djelo-

vanju članova obitelji Ožegović Barlabaševečki u Koprivnici od polovice 19. do polovice 20. stoljeća, s posebnim osvrtom na novinarski rad Dušana Ožegovića. Lucija Konfic na temelju građe iz Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta HAZU oslikava životni put pjevačice Lucije Ožegović (1896.-1962.).

Sofija Koretić bavi se pismima Jozefine Ožegović, majke znamenitog varaždinskog Ilirca Metela Ožegovića. Pisma su pisana u Čanjevu i Varaždinu između 1848. i 1855. godine. Ivan Peklić je u arhivu HAZU našao zanimljivu korespondenciju između Metela Ožegovića i Franje Markovića, dvaju velikana hrvatske kulture i znanosti 19. stoljeća. Đurđica Tinodi, pak, razrađuje korespondenciju između Ivana Ožegovića i Matije Mrazovića. I Ivica Zvonar bavi se korespondencijom Ožegovićevih iz arhive HAZU – i to između Ivana Kostrenčića i Metela Ožegovića. Tu temu nastavlja Željko Karaula, koji je razradio značenje korespondencije baruna Metela Ožegovića i đakovačko-srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera.

Ozren Blagec i Gordana Blagec pripremili su životopis i djelo baruna Ljudevita Ožegovića, s posebnim osvrtom na njegovo djelovanje u Hrvatskom saboru, te na njegovo iznimno slikarstvo. Na mađarskom je objavljen rad Laszla Heke o Metelu Ožegoviću i njegovoj ulozi u mađarskoj državno-pravnoj povijesti. Anžeka Kindlerova piše o češko-slovačko-hrvatskim vezama u prvoj polovici 19. stoljeća, dakle u doba Ilirskog preporoda, u čemu su značajnu ulogu imali i Ožegovići. I zadnji članak o Ožegovićevima odnosi se na njihovu ulogu u političkom i kulturno-prosvjetnom životu Hrvatske, a napisala ga je Agneza Szabo.

Drugi dio novoga broja Crisa odnosi se na članke o prinosima nove generacije istraživača hrvatske filozofske baštine. Uvršten je opsežan rad Davora Balića o filozofima i filozofskim izvorima u Kotru-ljevićevu spisu o umijeću trgovanja. Bruno Čurko piše o izvorima devete knjige Dragišićeva djela *De natura angelica*, dok Luka Boršić razmatra renesansne protuaristotelovske rasprave i nastavak moderne znanosti. Na kraju ovog dijela časopisa, Ivana Zagorac piše o vrednotama i stvaralaštvu u filozofiji Pavla Vuka Pavlovića (rodom iz Koprivnice).

Treći dio novoga Crisa odnosi se na razne teme, uglavnom iz povijesti sjeverozapadne Hrvatske. Hrvoje Petrić predočio je zanimljivu ekohistorijsku temu – o mikroorganizmima, epidemijama i liječenju bolesti u Varaždinskom generalatu i Križevačkoj županiji u 17. i početkom 18. stoljeća. Ivan Đikić piše o značenju Zavičajne zbirke *Crisiensia* Gradske knjižnice Franjo Marković u Križevcima. Filip Škiljan pripremio je članak o prisilnom iseljavanju Srba iz Podravine i Kalničkog prigorja u ljeto i ranu jesen 1941. godine. Ozren Blagec iznosi neke nove spoznaje o sjednicama slavonskih i hrvatskih Sabora održanih u Križevcima.

Marin Dugina, Tomislav Bogdanović i Petar Feletar analiziraju jednu suvremenu prometno-geografsku temu: o putničkim (željezničkim i cestovnim) prometnim tokovima na relaciji Križevci-Zagreb i Zagreb-Križevci, a uglavnom na temelju provedene ankete. Valentina Janković analizira sadržaje u Krčelićevu djelu *Annuae* koji se odnose na područje Koprivničko-križevačke županije. Danijela Labaš piše o rimskim danima Svetoga Marka Križevčanina, a Domagoj Šegregur o stvaranju Strossmayerove galerije HAZU u Zagrebu. Na kraju časopisa uvršteno je desetak prikaza i informacija.

Dragutin FELETAR

EKONOMSKA I EKOISTORIJA, ČASOPIS ZA GOSPODARSKU POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA, BROJ 7, ZAGREB 2011., 184 STR.

U izdanju Društva za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju i Izdavačke kuće Meridijani, a pod uredništvom Hrvoja Petrića i Drage Roksandića, broj 7 znanstvenog časopisa *Ekonomika i ekohistorija* (Zagreb, 2011.) donosi znanstvene radove uglavnom na temu ekohistorije rijeke Drave. Ovaj se časopis već u nekoliko navrata bavi ekohistorijom rijeka i šuma, pa se može reći da je upravo taj časopis najznačajniji promotor ekohistorijskih istraživanja danas u Hrvatskoj. Posebno je važno istaći da je ovaj časopis uspio okupiti na tim temama eminentne hrvatske ali i svjetske stručnjake, prvenstveno iz Mađarske i Slovenije, ali i iz drugih europskih zemalja, te iz SAD i Japana.

Istaknuti austrijski povjesničar Karl Kaser, sa Sveučilišta u Grazu, objavio je članak pod naslovom *Ljudi i ekologija: povijesno-antropološka gledišta*, kojim nas uvodi u temu ovog broja časopisa. Profesor Kaser naglašava značenje prirodne osnove za povijesna zbivanja i razvoj, pa i historiografija mora obuhvatnije proučavati prirodne mijene kroz povijest, te međusobne prirode i čovjeka (društva). Upravo zato su danas u svjetskoj historiografiji takva istraživanja uvelike napredovala i predstavljaju jedno od glavnih tema na mnogim sveučilištima.

Drago Roksandić razrađuje važnost opisa i povijesnih izvora o Dravi s kraja 18. i početka 19. stoljeća. Opisi koje su ostavili jozefinisti u velikoj mjeri omogućavaju današnjim povjesničarima rekonstruirati stanje Drave i okoliša u to doba. Daniel Barić pak donosi analizu izvješća o Podravini i Dravi iz Napoleonskog doba, odnosno iz francuske perspektive. I Hrvoje Petrić bavi se izvorima s kraja 18. stoljeća. On opisuje stanje rijeke Drave od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-tih godina.

Slijede dva članka o važnosti i promjenama, te stabilnosti granice na Dravi između Mađarske i Hrvatske. Mađarski povjesničar Zoltan Hajdu piše o Dravi kao administrativnoj i političkoj granici, ističući neraskidive veze hrvatskog i mađarskog naroda. Mira Kolar Dimitrijević na primjeru Podravine i Prekodravlja piše o granici na Dravi od 1848. do 1919. godine. Željko Holjevac, pak, ističe važnost Drave i njezinih pritoka u razvoju narodnog gospodarstva. On piše o mlinovima i mlinarenju na Dravi potkraj 18. i početkom 19. stoljeća. Vodenice na Dravi su zapravo bile pioniri razvoja obrta (uz postojanje i mlinarskih cehova) i manufaktura u Podravini i Međimurju.

Tri se članka odnose na ekohistorijsku razradbu važnosti Drave na području Slovenije. Nataša Kolar razradila je zanimljivu temu o Dravi kao važnom prometnom putu od 15. do 19. stoljeća. Navodi primjer područja Ptuja, kada se ovaj grad razvija u najznačajniju luku na Dravi u Sloveniji. Uz trgovinu (šajkaštvo), na Dravi se tada razvija i splavarstvo (flosarstvo), te drugi oblici prometa. To pogotovo stoga jer tada još nije razvijena makadamska cestovna mreža. Igor Žiberna piše o prirodno-geografskim determinantama razvoja Maribora u kojima važnu ulogu ima upravo rijeka Drava. Harald Heppner razrađuje temu o stanju okoliša slovenskog toka rijeke Drave u vojnoj kartografiji 18. stoljeća, te donosi dosad nepoznate izvore.

Na osebujan način o Dravi piše i Csaba G. Kiss, koji donosi analizu mađarske književnosti u djelima u kojima je motiv bila rijeka Drava. Takvih primjera ima i u hrvatskoj književnosti (Kalman Mesarić i drugi). Izvan teme o Dravi je članak Mirele Slukan Altić, koja se opredijelila za ekohistorijsku temu vezanu za Zagreb. Ona piše o oblikovanju zagrebačkih šetališta i parkova kao dijelu europskog kulturnog nasljeđa. Na kraju časopisa tiskano je 18 prikaza novih izdanja i znanstvenih skupova.

Petar FELETAR

PETRIĆ-HOLJEVAC-KARULA, POVIJEST BJELOVARA, ZAVOD ZA ZNANSTVENOISTRAŽIVAČKI I UMJETNIČKI RAD HAZU U BJELOVARU, UREDNIK VLADIMIR STRUGAR, BJELOVAR 2013., 504 STR.

Nakon višegodišnjih istraživanja, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Bjelovaru izdao je reprezentativnu znanstvenu knjigu Povijest Bjelovara. Autori su mladi hrvatski povjesničari doc. dr. sc. Hrvoje Petrić i prof. dr. sc. Željko Holjevac s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, te bjelovarski povjesničar, doktorand Željko Karaula. Glavni i odgovorni urednik je član suradnik HAZU prof. dr. sc. Slobodan Kaštela, urednik prof. dr. sc. Vladimir Strugar, a recenzenti akademik Nikša Stančić i akademik Franjo Šanjek.

Ovo izdanje Prva je sveobuhvatna povijest Bjelovara, iako su o tom mladom gradu pisali mnogi, ali uz specijalizirane teme. Zapravo, na taj način pisane povijesne monografije još nema niti jedan veći grad u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Obuhvatom područja koje obrađuje i komparacijama koje donosi, te kvalitetom studije i modernom historiografskom metodologijom, ova knjiga ima osobitu važnost i uvelike prelazi lokalne okvire.

Hrvoje Petrić razradio je temu o naseljenosti i stanju okoliša bjelovarskog područja prije vojno-krajiške izgradnje Bjelovara (do 1756.). Na izvornoj građi on je znatno pomaknuo granice poznavanja ovog područja i naselja u prošlosti. On dokumentirano piše o arheološkim nalazima iz predpovijesti i antike, ali glavno težište stavlja na srednji vijek (pogotovo od prvih dokumenata iz 12. stoljeća do kraja 15. stoljeća), te osobito na razdoblje ranog novog vijeka (16. i 17. stoljeće).

Po prvi put dosad, Petrić razrađuje politički i upravni ustroj toga područja u srednjem vijeku, temeljito obrađuje srednjovjekovne katoličke župe, a uz ekohistorijski pristup piše o srednjovjekovnim posjedima, naseljenosti i gospodarstvu. U tom širem prostoru otkrio je i gradska naselja, te razjasnio pitanje postojanja Belovara i Beloblatja na području današnjeg grada Bjelovara. Petrić donosi i nova saznanja o podrijetlu Jana Panonca (Janusa Panoniusa ili Ivana Česmičkog) upravo s ovoga područja (župa Česmica), a piše i o Petru Gudovečkom i počecima obrazovanja.

Rani novi vijek donosi i prodore Osmanlija prema zapadu, pa Petrić donosi nova saznanja o njihovim pustošenjima na bjelovarskom području, kao i o stanju na nesigurnoj granici. Posebno je razradio stanje i život u Beloaru (Wellowar) u 17. stoljeću kada se sigurnost na granici znatno stabilizirala i mogla je otpočeti barokna obnova. Donio je i nova saznanja o odnosu Varaždinskog generalata i bjelovarskog područja u 17. i 18. stoljeću, te o izboru Bjelovara za vojnokrajiško središte u tijeku materijalerezijanske reorganizacije Vojne krajine.

Željko Holjevac znanstveno i temeljito razradio je povijest Bjelovara u vojnokrajiško doba, dakle od izgradnje grada 1756. do ukidanja Vojne krajine 1871. godine. Na početku donosi poznata i nova saznanja o političko-upravnom razvoju Bjelovara u to doba. Posebno je razradio razvoj Bjelovara kao stožernog mjesta i vojnog komuniteta u drugoj polovici 18. stoljeća, te potom razvoj grada u 19. stoljeću (do 1871.).

Uz primjenu suvremene historiografske metodologije, Holjevac razrađuje tadašnju strukturu bjelovarskog stanovništva, te najvažnije demografske promjene. Donosi niz novih saznanja o društvenim odnosima, socijalnom stanju i imovinskim prilikama u bjelovarskom komunitetu. Posebno je razrađena tema o stanju i razvoju gospodarstva. Analizu gospodarskog stanja donosi po najvažnijim granama. Tako piše o poljoprivredi i agrarnim odnosima u okolici grada (komuniteta), zatim o važnosti i uzletu obrta i trgovine u to doba, posebno o poznatom bjelovarskom svilarstvu, o financijskom poslovanju, važnosti sajnova, te o prometu i komunikacijama. Iz ove analize vidi se razvoj grada Bjelovara, koji postaje već krajem 18., a osobito u 19. stoljeću, najvažnije središte šire okolice – zapravo središte centralnih funkcija za središnji dio sjeverne Hrvatske.

Posebno poglavlje Holjevac je posvetio razvoju i važnosti bjelovarske kulture, crkve, obrazovanja i društvenog života u vrijeme Vojne krajine. Najprije je razradio vjerske zajednice i dušobrižništvo, uz dominaciju katoličanstva, ali i suživota s protestantima i židovima. Vojna vlast je veliku pozornost poklanjala razvoju školstva, pa Bjelovar rano postaje središte obrazovanja za šire područje (uz hrvat-

sko, razvija se i obrazovanje na njemačkom jeziku). Donosi i bilješke o drugim oblicima gradskoga života: o zdravstvu, kulturnom stvaralaštvu i životu svakodnevnice.

Gotovo polovicu knjige obuhvaća treća cjelina, što je razumljivo s obzirom na promjene i razvoj koji je Bjelovar doživio od ukidanja Vojne krajine (1871.) do Domovinskoga rata (1991.-1995.). Tu golemu građu uspio je prikazati Željko Karaula. Sadržaj je podijeljen u petnaestak podpoglavlja, koje se nižu logičnim slijedom. Najprije je razrađeno razvojačenje Varaždinskog generalata i život grada u prvom desetljeću nakon toga. U razdoblju od 1881. do 1913. posebno se razrađuje politički život u vrijeme gradskog načelnika Andrije Radanovića (1881.-1888.), te osnivanje Bjelovarsko-križevačke županije i vrijeme župana Budislava Budisavljevića Priedorskog (1884.-1889.). Potom slijedi Blaževčevo doba do 1913. godine.

Posebno podpoglavlje Karaula je namijenio razradbi života i uloge židovske zajednice u Bjelovaru (1871.-1941.). Donosi i niz novih saznanja o Bjelovaru i bjelovarskom kraju u vrijeme Prvog svjetskoga rata. Razdoblje između dva svjetska rata podijelio je na ono od 1918. do 1929., te od 1929. do 1941. godine. Posebno ističe razdoblja načelnika Ladislava Labaša, Dražena Kvaternika i Nikole Šipraka, a prikazao je i djelovanje seljačkog pokreta braće Radić, komunističke partije i ustaško-nacionalističkog pokreta, te druge karakteristike političkog i društvenog života tadanjeg Bjelovara. Temeljito su razrađene prilike i događaji tijekom Nezavisne države Hrvatske i Drugog svjetskog rata.

Socijalističko razdoblje od 1945. do 1990. dobilo je temeljitu studiju političkog, gospodarskog, društvenog i kulturnog razvoja. Posebna pozornost poklonjena je poraću, razvoju gospodarstva, razvoju uprave i KPJ, stanovništva i komunalnih djelatnosti. Ovaj dio knjige završava prikazom svih najvažnijih događaja i prilika u Domovinskom ratu, zaključno sa 1995. godinom. Posebna velika poglavlja posvećena su razvoju i karakteristikama gospodarstva za cijelo razdoblje od 1871. do 1995. godine. Zapravo, ovo je prva uspješna sinteza razvoja gospodarstva i društvenosti u Bjelovaru za razdoblje nakon 1945. godine. Uz bogatu bibliografiju i izvore, na kraju knjige objavljena je i kronologija povijesnih događaja u Bjelovaru, te kazalo imena koja se spominju u knjizi.

Dragutin FELETAR